

Hegedűs Ernő¹ – Vedó Attila² – Molnár Gábor³

A TERÜLETVÉDELMI ELVEN FELÁLLÍTOTT TARTALÉKOS KATONAI ERŐK SZERVEZÉSÉNEK ÉS ALKALMAZÁSÁNAK TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI (1944-1945)

A Magyar Királyi Honvédség Kisegítő Karhatalmi
Zászlóaljainak rendvédelmi és katonai tevékenysége a
hadtápterület biztosítása során
II. rész

HISTORICAL BACKGROUNDS OF ORGANIZING AND DEPLOYING TERRITORIAL RESERVE FORCES

The Hungarian Royal Army Auxiliary Security Battalion's law
enforcement and military tasks in rear area security operations
II. section

<https://doi.org/10.30583/2021-3-4-205>

Összefoglaló

Hazánkban megkezdődött a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének újjáépítése. Napjainkban az ország járási igazgatási szintjein önkéntes területvédelmi tartalékos századokat állítanak fel. Ennek egyik szervezeti előzménye, hogy a Magyar Királyi Honvédség területi elven szerveződő Kisegítő Karhatalmi (KISKA) zászlóaljai 1944-45-ben őrszolgálatot láttak el a haderő hadtápterületén, emellett járőröztek és karhatalmi-rendvédelmi tevékenységet végeztek.

¹ Dr. Hegedűs Ernő honvéd alezredes, NKE Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, adjunktus, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság szakosztályvezető. ORCID: 0000-0001-8457-5044

² Dr. Vedó Attila rendőr őrnagy, NKE Rendészettudományi Kar, Határrendészeti Tanszék adjunktus, ORCID: 0000-0001-7382-5001

³ Molnár Gábor százados, MH Tartalékképző és Támogató Parancsnokság Hátországvédelmi Igazgatóság Helyőrségtámogató Főosztály. Történész, katonai rendész. NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz. ORCID: 0000-0002-7227-9405

Kulcsszavak: Magyar Királyi Honvédség, karhatalom, hadtápterület, őr- és járőrszolgálat, rendvédelem, KISKA-zászlóalj, területvédelem, tartalékos rendszer, milícia

Abstract

The rebuilding of the volunteer reserve system of the Hungarian Defence Forces has recently been begun. The volunteer territorial defence companies are being raised on the country's district level. Some of the predecessor organizations of this process were the auxiliary security battalions (KISKA) of the Hungarian Royal Army, raised on territorial bases and performed guard, patrol and law enforcement duties in the rear areas during 1944-45.

Keywords: Hungarian Royal Army, auxiliary security force, rear area, guard and patrol duties, law enforcement, KISKA battalions, territorial defence, reserve system, militia

4. A Magyar Királyi Honvédség Kisegítő Karhatalmi Zászlóaljak tevékenysége

4.1. Az V. kerületi KISKA – A Magyar Királyi II. Honvéd Kisegítő Karhatalmi Zászlóalj

A Magyar Királyi II. Honvéd Kisegítő Karhatalmi Zászlóalj egyik századparancsnoka, **Fábry Pál főhadnagy volt.**⁴ KISKA-százada a **Bás-tya utcában** települt. „A Fábry Pál vezetése alá tartozó KISKA-csoport Pest központi részén tevékenykedett. Ők álltak őrséget **Carl Lutz** főhadiszállásánál is az *amerikai nagykövetség* előtt ... Őrködtek a **Vadász utca** környékén is.”⁵ A KISKA és a rendőrség a július végén megnyíló **Vadász utca 29. sz. alatti épületnek**, a „*Svájci Követség Idegen Érdekekkel Foglalkozó Ügyosztályának*” is védelmet biztosított.⁶

⁴ Fábry Pál jogot tanult. A Bercsényi lovas tüzérosztály kötelékében részt vett a felvidéki, a délvidéki és az erdélyi magyar bevonulásokban, majd a második világháború során haditudósítóként dolgozott a keleti frontokon. László Ágnes: Egy sors, egy század. Fábry Pál élete mozaikképekben. Magvető, Bp. 1997.

⁵ Kovács Gellért: Alkonyat Budapest felett - Az embermentés és ellenállás története 1944–45-ben. Libri Kiadó, Budapest, 2015. 322. o.

⁶ Közismertebb nevén „Üvegház”, Weiss Arthur táblaüveg-nagykereskedő korábbi raktár- és irodaháza, nagy üvegfelületekkel. Az épületet, a már korábban Palesztinába áttelepült többi tulajdonos hozzájárulását bírva, a cég üzletvezetője 1944 nyarán felajánlotta a svájci konzulátusnak a palesztinai kivándorlási iroda céljaira. Weiss Arthur (1897–1945) üvegipari szakmai tanulmányok után kereskedelmi

A főváros szovjet ostroma idején a nyilasok számos alkalommal próbálták meg behatolni a Vadász utcai svájci védett házba.⁷

A zászlóalj további századai a Foederatio Emericana Katolikus Bajtársi Szövetség⁸ többségében egyetemistákból álló csoportjaiból álltak fel. Szervezésük kezdeti szakaszában a zászlóalj tagjai a XII. kerületi Vilmos-laktanyában vettek részt kiképzésen Gidófalvy Lajos főhadnagy (XIII/1. KISKA századparancsnok) segítségével. Egy ideig az *Asztalos Sándor utca 10-14. alatti gyárat őrizték*, majd áttelepültek a Bástya u. 11. alatti zászlóalj-parancsnokságra. „1944 szeptemberében megalakult a nemzeti érzelmű és náciellenes Pázmány Péter Tudományegyetem II. **Nemzetőr Zászlóalj** és annak gyors százada ... **Szécsy János** (főhadnagy) vette át a zászlóalj irányítását. Ezen zászlóaljhoz több illegális *egyetemista csoport* és szökött katona csatlakozott. Kezdetben a zászlóalj beosztottjai zömmel civil ruhában voltak, csak katonasapkájuk, nemzeti színű karszalagjuk és kevés fegyverük volt. ... Az október 15-ei fordulat után ... **Kálnay tartalékos hadnagyot** nevezte ki parancsnoknak. December elején a zászlóalj tagjainak egy részét **M. Kir. II. K. Karhatalmi Zászlóalj** pecsétes zsoldkönyvvel látta el. Decemberben ... **vették birtokukba az Asztalos Sándor utcában lévő Hirsch-féle gyártelepet, vattagyárat és aszfaltgyárat.** A Vilmos-laktanyából azonnal elvonultak. A zászlóalj-parancsnoki tisztét helyettese, **Szécsy János főhadnagy** vette át. A zászlóalj a gyártelep védelmére berendezkedett. Őrség, drótakadály és gépfegyver biztosította a bejáratokat. A főbejáratnál még egy páncéltörő ágyú is tűzkészültségben volt. ... A zászlóalj új központja a Bástya utca 11. sz. alatti Emericana székházban volt. *Az új központ esetenként „2. Honvéd Rendészeti Parancsnokság” néven is működött.* A Bástya utcát a zászlóalj parancsnokai drótakadályokkal zárták el, mögöttük fegyveres katonáink álltak őrségben. A székházat géppuskás egységek védték. *A zászlóalj egyik feladata a közelben lévő Ferenc József híd megmentése volt.* Erre való tekintettel egy kisebb egység a híd közelébe települt. A zászlóalj járőrei a városban cirkáltak ... A járőrök többször kerültek tűzharcba nyilas alakulatokkal. Az Emericana székházában rendszeresen találkoztak és tanácskoztak ... Gidófalvy Lajos, a XIII/1.

akadémiát végzett. Az első világháborúban lovas tűzér volt, több kitüntetéssel szerelt le.

⁷ Molnár Imre (szerk.) - Kosáry Domokos - Várady Géza - Kapronczay Károly - Gosztonyi Péter - Korom Mihály - Vigh Károly: Magyarország 1944 - fejezetek az ellenállás történetéből. Nemzeti Tankönyvkiadó-Pro Homine-1944 Emlékbizottság., Budapest, 1994.

⁸ 1921-ben alapították, vallásos, konzervatív nézeteket vallott és gyakran fejtett ki nyílt propagandát Habsburg Ottó mellett.

KISKA parancsnoka, aki az Erzsébet híd megmentésére tervet dolgozott ki. Ennek érdekében nagyjából az M. Kir. II. Honv. Karhatalmi Zászlóalj tagjaiból – esetenkénti bevetésre – alakult az M. Kir. XIII/1. Kisegítő Karhatalmi Zászlóalj különleges százada, melynek parancsnokhelyettese Csányi Béla zászlós volt.”⁹

4.2. A VIII. kerületi KISKA

A VIII. kerületi KISKA-zászlóalj (Görgey Artúr Egyetemi Zászlóalj¹⁰) szervezése 1944. november elején kezdődött a II. kerületi Ferenczy u. 16.-ban, ám végleges (központi) körlete a **VIII. kerületi Vas utca 12.** alatt volt. Szervezését személyesen irányította Mikó Zoltán vezérkari százados.¹¹ Parancsnoka *Csohány Endre tartalékos főhadnagy* lett. A zászlóalj tiszteletbeli parancsnoka, támogatója és védnöke *Prónay Pál tartalékos százados*, rongyosgárdista tiszt volt.¹²

A zászlóalj három századból állt. Az 1. századba kerültek a bölcsész- és jogászhallgatók. Munkaszolgálatosokat is besoroztak ide. A Bimbó úton tartottak fenn egy fegyverraktárt. A 245 fős Görgey-zászlóaljat december 8-án a Börzsönybe irányították.¹³ A Börzsönyben a zászlóalj állománya a Magyar Királyi Honvédség kiképzőinek segítségével befejezte a kézigránát- és a robbantási alapkiképzést, ellátták őket a korábbinál egységesebb fegyverekkel.

A zászlóalj decemberben átszivárgott a szovjet csapatokhoz.

⁹ Molnár Imre (szerk) - Kosáry Domokos - Várady Géza - Kapronczay Károly - Gosztonyi Péter - Korom Mihály - Vigh Károly: Magyarország 1944 - fejezetek az ellenállás történetéből. Nemzeti Tankönyvkiadó-Pro Homine-1944 Emlékbizottság, Budapest, 1994.

¹⁰ A zászlóalj pontos szervezeti besorolása további kutatásokat igényel, mivel bizonyos szempontból formailag nem tartozott az MKH KISKA-zászlóaljak közé. Gazsi József történész kandidátusi értekezésében részletezi is a különbséget. Gazsi József: Antifasiszta ellenállás Budapesten 1941–1944. Kandidátusi értekezés. Magyar Tudományos Akadémia Kézirattár, D/14.302. A Görgey-zászlóalj létrehozásában – és irányításában is - jelentős szerepet játszott a Magyar Diákok Szabadságfrontja. Bartha Ákos: Véres város - Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944-1945. Jaffa Kiadó 2021. 38. o.

¹¹ Bartha Ákos: Mikó Zoltán vezérkari százados és a népi írók. Forrás 2021. évi 53. évf. 4. sz. pp. 56-66.

¹² Prónay Pál (1874 – 1946) magyar katonatiszt a Ludovika Akadémián végzett, az első világháborúban a Jászkun Huszárezredben szolgált, és századosként szerelt le. Részt vett a Rongyos gárda 1938-as újjászervezésében.

¹³ Szabó Miklós: Csendes háború. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1986. 51. o.

A **VIII. kerületi 1. KISKA-század** parancsnoka, **Ferenczy József tartalékos hadnagy** volt. Ferenczy támogatója Héjjas Iván volt.¹⁴ Héjjas ajánlásával és támogatásával hozta létre az akkor huszonéves Ferenczy a KISKA-századot 1944-ben.¹⁵ Közvetlen felkérést azonban végül Mikó vezérkari századostól kapott.¹⁶

A **VIII. kerületi 2. KISKA-század** parancsnoka **Mátray Máthé Ferenc** volt. Mátray 1943-tól teljesített katonai szolgálatot.¹⁷ A **Rákóczi út 65. szám alatt** működő VIII/2-es KISKA-század egy katonai kórházban települt a Corvin Áruháznál. *Mátray Máthé KISKA-százada is kapcsolatot tartott Wallenberggel.*¹⁸ Az alakulat gyakran állt őrt a gettónál, illetve egyes kórházak előtt.¹⁹

4.3. A IX. ker. KISKA-zászlóalj

A kerületi zászlóaljakkal mellett más, az ostrom alatt létrehozott zászlóaljakkal is betagozódtak a Kisegítő Karhatalom szervezetébe. Az **1. páncélosadosztály pótkeret I. felderítő-zászlóalját**, amelyet a Nemzetőrség, majd a **Kisegítő Karhatalom (KISKA) keretében szerveztek.**²⁰ Az 1. páncélosadosztály pótkeret I. felderítő-zászlóalj (*Táncsics-zászlóalj*) egyetemi hallgatók fegyveres csoportja volt. A tudományegyetemi és közgazdasági alakulatok kari hallgatók nemzetőr zászlóaljaiból jött létre, és csatlakoztak hozzájuk volt református és érseki katolikus gimnáziumi diákok is. Szálláshelyük a **IX. kerület Köztelek utcai Collegium Medicumban** volt. A zászlóalj parancsnoka Várhelyi József végzős orvostanhallgató lett, létszáma december elejére megközelítette a 400 főt. November elejétől **őrizte a Frigyesi Klinikát.** December 24-én kivonult az 1. páncélosadosztály Vecsés–Rákoshegy–Rákoscsaba védőszakaszába. 25-én a zászlóalj visszavonu-

¹⁴ Héjjas Iván (1890. – 1950.). Az I. világháború végén repülő főhadnagyként szerelt le. 1938 - 1939. között a Kárpátalján vállalkozásokat végrehajtó irreguláris Rongyos gárda egyik vezetője. Interjú Ferenczy Józseffel. HVG, 1992. dec. 12.

¹⁵ Interjú Ferenczy Józseffel. HVG, 1992. dec. 12.

¹⁶ Kovács Gellért: Alkonyat Budapest felett - Az embermentés és ellenállás története 1944–45-ben. Libri Kiadó, Budapest, 2015. 322. o.

¹⁷ Szereplője volt a „Lőszer útja (katonai oktatófilm) 1943.” című filmnek. Rendezte: Keviczky Kálmán. Szereplők: Juhász József, Szilassy László, Kabók Győző, Solti György, Wessely Pál, Mátrai Máté Ferenc. <https://sites.google.com/site/keviczykalman/filmjei>

¹⁸ Kovács Gellért: Alkonyat Budapest felett - Az embermentés és ellenállás története 1944–45-ben. Libri Kiadó, Budapest, 2015. 340. o.

¹⁹ Uo. 323. o.

²⁰ Legalitásának megőrzésére hivatalos megnevezése, másként Hungarista Felderítő Zászlóalj volt.

lásra kényszerült, amelyet harcolva és rendezetten hajtott végre. Visszatértek a Collegium Medicumba. Tagjai őrizték tovább a Frigyesi Klinikát. Göncz Árpád későbbi köztársasági elnök így emlékezett vissza KISKA-szolgálatára ennél a zászlóaljnál:

„A háború végén hívtak be katonának ... A Táncsics Mihály zászlóaljba kerültem ... Formailag **KISKA (Kisegítő Karhatalmi) alakulat volt** ... *Két százada volt*, az egyik javarészt orvostanhallgatókból, a másik közgazdászokból állt. Én az orvostanhallgatók századában voltam szolgálatvezető ... Akkor jött létre a Collegium Medicumban ez a zászlóalj, oda „vonultam” be, és vittem magammal hozzájárulásként egy öreg Mannlichert, s ha jól emlékszem, két kézigránátot. Volt nálunk néhány Eötvös-kollégista, a társaság egy része Magyarországon rekedt székely fiúkból állt, a többi *a kiűritést szabotáló orvostanhallgató és szökött munkaszolgálatos. Fegyverünk nagyon kevés volt.*”²¹

A IX. kerületi KISKA egyik százada az Üllői úton, a Mária Terézia (a későbbi Kilián) laktanyában települt. Parancsnoka **Bakos Géza főhadnagy** volt, aki Budapest városparancsnokának törzséből került vezénylésre. *Bakos KISKA-százada kapcsolatot tartott Wallenberggel*, és több alkalommal védelmezte a Svéd Vöröskereszt Üllői úti objektumait.²² Őrt álltak Wallenberg Üllői úti irodája előtt is, a helyiség elleni nyilas támadáskor. Bakos százada „a Schlachta Margit rendháza (Hermína úti apácázárda) ellen irányuló több nyilas támadást is megakadályozott.”²³

4.4. A X. kerületi KISKA

Kőbánya – mint ipari és vasúti övezet – szintén kiemelt helyet kapott a KISKA tevékenységében. A **Kőbányán** Kiss Károly és Horváth P. István által szervezett, körülbelül 40 fős baloldali csoport a Ferenc-

²¹ A halálraítéltek kiáltásai - Göncz Árpád (ítélet: életfogytiglan)

²² Az iroda jelentősége: ott készültek a hamis igazolványok (Üllői út 2-4.) Forgács András: Ki volt Forgács Vilmos? 2. rész Újpesti Helytörténet Értesítő, 2014. 2. szám, 17-20. o. <https://www.ujpest.hu/galeria/intezmenyek/helytorteneti-ertesito/uhe-201402.pdf>, illetve Kovács Gellért: Alkonyat Budapest felett - Az embermentés és ellenállás története 1944–45-ben. Libri Kiadó, Budapest, 2015. 340. o.

²³ Uo. 407. o. Schlachta Margit (1884. Kassa) apáca, politikus, első magyar női országgyűlési képviselő (Buffalo.1974.). Lengyel származású felvidéki nemesi családba született Nyitra vármegyében. A Keresztényszocialista Párt tagja volt. 1942-től az egész országban ún. világnézeti kurzusokat szervezett, hogy a keresztény értékrend közvetítésével ellensúlyozza a hitleri propagandát. 1944-ben a Thököly úti rendházában bújtatta az üldözötteket.

városi pályaudvarról illegálisan vételezett katonai felszerelés segítségével alakulhatott **KISKA-századdá**. Részt vettek a **Légrády-nyomda** (Nádor utca 7. – ma: Bajcsy-Zsilinszky u. 78.) védelmében is.

A kőbányai KISKA létszámát tekintve nem volt jelentős (Kiss és Horváth – féle 40 fős század), ezért más KISKA-alakulatok erőit vonták be a helyi gyárak őrzésébe. A II. KISKA-zászlóalj alegységei vették birtokukba az **Asztalos Sándor utcában** lévő Hirsch-féle gyártelepet, vattagyárat és aszfaltgyárat. A XII/1. KISKA-század a **Ruggyantagyár** biztosítását kapta feladatul az Asztalos Sándor út és a Kerepesi út találkozásánál (később ez lett a Taurus Gumiipari Vállalat). Ide vezényelték a XIV. kerületi KISKA erőinek egy részét is. A közelben (Zách utcai laktanya) települt a XIV/141. KISKA-század.

4.5. A XII/1. KISKA-század

A XII. kerületi Kisegítő Karhatalmi század 1944 novemberében, főként 19-21 éves behívottakból – leventékből, nemzetőrökből - alakult. A század a **XII. ker. Bors (Hajnóczy) utca** sarkán lévő házban települt **Stollár Béla**²⁴ tartalékos főhadnagy, újságíró parancsnoksága alatt. *Stollár korábban karpaszományos őrmesterként szolgált a Vezérkar 3. osztályánál*, így kapott megbízást a KISKA-század felállítására. A század feladata a **Légrády-nyomda** (Nádor utca 7. – ma: Bajcsy-Zsilinszky u. 78.) őrzése, működtetésének biztosítása.

A század több kerületben kezdeményezett tűzharcot a nyilasokkal. A nyilasok 1944. december 25-én körülfették Stollár KISKA-századának körletét. Erősítésként Stollárékhoz érkeztek a kőbányai partizáncsoport egyes tagjai a nyomda védelmezése közben. Végül a század 23 tagja halt meg a rajtaütés során kialakult tűzharcban, köztük a parancsnok, Stollár Béla főhadnagy is.²⁵ (A korábbi Légrády-nyomda melletti egykori Klotild utca Budapest V. kerületében ma Stollár Béla nevet viseli.) 1945. január 12-én a XII/1. KISKA-század a **Ruggyantagyár** biztosítását kapta feladatul a frontvonalban az Asztalos Sándor út és a Kerepesi út találkozásánál.

²⁴ Stollár Béla (1917–1944). Apja a Zalaegerszegen állomásozó 5. lovasdandár hivatásos századosa volt. Újságíró, a Nemzeti Sport, majd a Pesti Hírlap munkatársa, tartalékos katonatiszt. 1942-ben vonult be katonai szolgálatra. A hadapródiskola elvégzése után, mint karpaszományos őrmestert a Vezérkar 3. osztályára osztották be.

²⁵ Pelle János: Ellenálló, kém, forradalmár. http://valasz.hu/migralt_cikkgyujto/ellen-allo-kem-forradalmar-11497 (2004.11.18., csütörtök)

4.6. A XIII. kerületi Kisegítő Karhatalmi Zászlóalj

Angyalföldön **Gidófalvy Lajos** főhadnagy²⁶ a XIII. kerületi katonai parancsnokságon körzeti *leventeparancsnokként* működött, hivatásos tiszti állományban.

1944 őszén **Gidófalvy** főhadnagy megbízást kapott a **XIII/1. Kiegészítő Karhatalmi Század** megalakítására, amely később Honvéd Kiegészítő Karhatalmi Zászlóaljjá szerveződött. Már 1944. október 18-án szervezni kezdték a XIII. KISKA-zászlóalj 1. századát a Vilmos-lakanyában, azonban végül csak novemberben állt fel.

„A városparancsnokság rendelete értelmében állandó őrséget kellett biztosítaniuk a XIII. kerület fontosabb közlekedési objektumaihoz ... így őrség állt az Aréna (Dózsa György út) és Bulcsú úti aluljáróknál, a Hungária körút (Róbert Károly körút) és a vasútvonal kereszteződésénél. Az Újpesti hidat és az oda vezető vasútvonalakat, valamint a Megyeri Vízműveket is ők oltalmazták.”²⁷

Ennek a zászlóaljnak a feladatául a Nyugati pályaudvar, a Ferdinánd-híd, a Rákosrendező pályaudvar, az Újpesti vasúti híd és a Káposztásmegyeri Vízművek *őrzésvédelmét* tűzték ki, de ezenkívül fegyveres védelmet adtak a Váci úti gyárakhoz is, hogy megakadályozzák azok leszerelését és rombolását. **Gidófalvy** olyan – részben helyi munkásokból álló – fegyveres csoportot szervezett, amely megakadályozta egyes angyalföldi gyárak leszerelését.

Kezdetben létszámuk és fegyverzetük is csekély volt. Ennek ellenére katonaszökevényeket mentettek meg, nyilas járőröktől fegyvereket zsákmányoltak. Járőrözéseik során nyilas fosztogatásokat akadályoztak meg.²⁸ A passzív ellenállás mellett bőven voltak fegyveres akcióik is: nyilasokat lőttek agyon, és fegyveres támadást intéztek a Petneházy utcai nyilasház ellen.

²⁶ **Gidófalvy Lajos** 1927 és 1932 között önkéntesként szolgált a Magyar Királyi Honvédségnél. 1938-ban behívták tartalékos tiszti tanfolyamra. Részt vett a felvidéki és erdélyi bevonulásban. Közben hivatásos tiszti állományba került. **Bartha Ákos**: Egy székely ellenálló Angyalföldön: **Gidófalvy Lajos** és a XIII/1 KISKA. Újkor.hu 2019-10-16 online-online. (2019)

²⁷ **Gazsi József**: A XIII/1. Honvéd Kiegészítő Karhatalmi Zászlóalj történetéből Hadtörténeti Közlemények 1967. évi 1. sz. 35-64. p.

²⁸ **Kálmánfi Ferenc**: Embermentők. A KISKA-alakulatok felállításáról és tevékenységéről. **Kálmánfi Ferenc** volt századparancsnok emlékei nyomán. N. 1984. 37. sz. 11. p.

A zászlóalj létszáma az engedélyezett 276 főről november elejére 690 főre, december végére pedig már mintegy 1200—1300 főre emelkedett, nem behívások, hanem önkéntes jelentkezés alapján. Járőrözés során „A Váci út, a Lehel és a Béke út közötti terület, a Duna-part mente a Körút vonalától a Rákos-patakig terjedő részen — ez tartozott a mozgáskörletükhöz.”²⁹ „Gidófalvy személyesen ismerte az egyes vállalatok élére kirendelt katonai parancsnokokat.”³⁰ „Az 1. század parancsnoka Szepesvári Béla tartalékos zászlós ... A 2. századot Kapocsfy Imre vezette ... Kálmánfy Ferenc zászlós a 3., Vecsey Horváth Tivadar a 4. század parancsnoka, mindketten ... katonatisztek voltak.”³¹

1944-ben a Gidófalvy főhadnagy által vezetett KISKA-zászlóalj a Vilmos főherceg XIII. kerületi tüzérlaktanyájában települt, a Honvéd kórházzal szemben. 1944 végén Gidófalvy emberei már 1200-1300 fő élelmezését látták el a Vilmos főherceg laktanyából.

A XIII/1. KISKA védte az 1927-ben alapított Gerber és Virány Cotton-Harisnyagyárat (VI. Agyag utca 100.)³². *Őrséget biztosítottak a gyár számára, illetve védettséget biztosítottak a munkások egy részének (sorozásra kötelezettek) számára azzal, hogy besorozták őket a KISKÁ-ba.* „A XIII/1. KISKÁ-nak kapcsolata volt a **Magyar Acélárugyárral.**”³³ A Magyar Acélárugyár a XIII. kerület Váci út 95. szám alatt települt. Az első világháború idején a gyár haditermelésre állt át. 1917-től repülőgépekhez készítettek speciális csöveket. 1925-től kezdve a gyár Méray – motorkerékpárokat is gyártott. 1938-tól bekapcsolódott a győri katonai felszerelési programba. 1939-től hadianyagot szállítottak a német haderő részére.

Az **Elzett Zár- és Lakatgyár** (Bence utca, Véső u.) az első katonai megrendelést 1938-ban kapta. Előbb 36M kézigránátot készítettek, majd 1942-ben áttértek a 42M kézigránát gyártására. A háború utolsó szakaszában megkezdődött a puskacsőre húzható puskagránátok készítése. A hadianyag-szállítások 1943 októberében indultak meg erőteljesebben. Az Elzett is bedolgozója lett a magyar Messerschmitt-programnak. Ebben az időben a gyárban már német műszaki átvevők

²⁹ Gazsi József: A XIII/1. Honvéd Kisegítő Karhatalmi Zászlóalj történetéből Hadtörténeti Közlemények 1967. évi 1. sz. 35-64. p.

³⁰ Uo. 35. o.

³¹ Uo. 35. o.

³² Uo. 43. o.

³³ Uo. 43. o.

is tevékenykedtek. 1944 végére a gyár szinte teljes mértékben hadiüzemmé vált. Új nevet vettek fel ekkor: „Elzett Vasárugyár R. T. Hadianyaggyár, Lakat- és Zárgyár.” 1944. márc. 19-én Kallós Ernő igazgatót a Gestapo letartóztatta. *A gyár az ott dolgozó zsidó származásúaknak igazolásokat adott ki, hogy munkaerejük nélkülözhetetlen a hadi termelés érdekében.* A gyárban zsidó férfiakat és nőket rejtegettek a zsidóházba való költöztetés előtt. „Az összeomlás előtti hetekben sorra érkeztek a parancsok és utasítások **a gyár megbénítására.** Ezeket a gyárban elszabotálták Üldözötteket bújtattak és rejtegettek a gyár területén. Ezeket a nyilas csőcselék sem tudta elhurcolni, **mert a hadiüzemnek katonai őrsége is volt.**”³⁴ A katonai őrséget a KISKA adta. A gyári dokumentumok szerint: „Gidófalvy Lajos főhadnagy ... a gyár őrzésére KISKA-őrséget bocsátott rendelkezésükre. Ez gondoskodott arról, hogy idegen katonai vagy polgári egyének a gyár területére be ne léphessenek, és semmiféle hatóság, különösen pedig a német katonai hatóságok a gyár berendezéseihez ne nyúlhassanak.”³⁵

„A XIII/1. KISKÁ-nak kapcsolatai voltak még a Magyar Acél, Schember Mérleg- és Gépgyár, a Gerber—Virány Harisnyagyár, Hazai Likörgyár, Csavargyár, az **Orion**, a Láng Gépgyár, egy kályha- és egy cérnagárral is. *Ezek részére fegyveres védelmet biztosítottak.*”³⁶ **A Munkácsy Mihály utca 5-7. szám alatti árvaház „katonai őrsége ... a KISKÁ-nak egy osztaga volt.”**³⁷ A közeli Benczúr utcában a Hidófalvy Lajos főhadnagy vezetése alatt álló **XIII/1. kisegítő karhatalmi század** egy alakulata állomásozott.

Január 9-én, közvetlenül Pest kiürítése előtt a csoport megkísérelte megakadályozni az Erzsébet híd felrobbantását is. Hidófalvy Lajos szűkebb törzsével együtt elindult, hogy megmentse a Dunába robbantástól az aláaknázott **Erzsébet hidat.** Tervük azonban kudarcba fulladt, és a német utászokkal folytatott tűzharc közben elesetek. Hidófalvy főhadnagy az Erzsébet híd felrobbantásának megakadályozása közben halt hősi halált.³⁸

³⁴ Tóth Imre: Az Elzett-Gyár története

http://epa.oszk.hu/02100/02120/00019/pdf/ORSZ_BPTM_TBM_19_433.pdf

³⁵ Gazsi József: A XIII/1. Honvéd Kisegítő Karhatalmi Zászlóalj történetéből Hadtörténeti Közlemények 1967. évi 1. sz. 43. o.

³⁶ Uo. 43. o.

³⁷ Jegyzőkönyv: 3622 Foglalkozás: a nemzetközi vöröskereszt tisztviselője. [degob.hu.html](http://degob.hu/html)

³⁸ Ez nem teljesen tisztázott esemény: több forráskönyv van Hidófalvy halálára (a fenti a legvalószínűbb), Gazsi József történész a könyve végén ezeket részletezi is. Gazsi József: Egy zászlóalj krónikája: ellenállók Angyalföldön. Zrínyi Katonai Kiadó, 1972. 366 p.

4.7. A XIV. kerületi KISKA-zászlóalj

A XIV. kerületi KISKA-zászlóaljjá szerveződő három század létszáma hivatalosan 400 fő volt decemberben (a valóságban magasabb volt). A zászlóalj századai az Aréna úti lőtérén, az Egressy úti barakkiskolában, a Tattersallon, a **Ruggyantagyárban**, az Abonyi utca 3-5. szám alatt és a Garay téri óvóhelyen települtek. Egy részleg a Markó utcai iskolába szállásolt be. Parancsnokai: **Szebenyi-Stadler Béla** leventeparancsok³⁹, illetve **Szokolovszky Gyula** voltak.

De milyen jellegű volt az *őrzendő objektumok* köre Zuglóban, hol adott a KISKA állandó felállított őrseget? *Zugló egyfajta ipari kerület volt* 1944-ben, és ennek megfelelően a KISKA XIV. kerületi alakulatai *az üzemeken belül a kitelepülés és a rombolás megakadályozására törekedtek*.⁴⁰ Valóban voltak olyan jelentősebb üzemek a területen, mint a Telefongyár, a Filmgyár, az Alumíniumgyár és a Magyar Fémlemezipar Rt.⁴¹ az Erzsébet Királyné útján, a Danuvia fegyvergyár, a katonai járműalkatrész-raktárnak használt Iparcsarnok, illetve olyan kisebb hadiipari üzemek, mint Ocskay László százados Abonyi utcai ruhajavító százada. *A kerület iparszerkezetére azonban inkább a kisüzemek voltak jellemzőek*. Méretüket tekintve viszont igen jelentősek voltak az olyan egészségügyi és szociális intézmények, mint például a Nyomorék Gyermekek Otthona. Emellett számos esetben konfrontálódott a zuglói KISKA a nyilasokkal a kerület szociális intézményeinek – például a Szociális Testvérek Társaságának rendháza a Thököly úton – eseti védelme során. A kerületben hatékonynak bizonyult a járőrtevékenység is, hiszen Zuglóban az átlagosnál jóval magasabb volt a vészkorszak üldözötteinek aránya, ezáltal a nyilas pártszolgálatosok által elkövetett atrocitások száma is.

A KISKA XIV. kerületi egységének első százada – a XIV/1. század - 1944.október végén állt fel, főként leventékből, illetve munkaszolgálatosokból.⁴² A kezdetben főleg **telefongyári leventékből** álló egységhez sok politikai üldözött is csatlakozott. A XIV/1. KISKA-század elődszervezetei – a Nemzetőrség tagjai - őrizték a hadiüzemként működő

³⁹ Leventeoktató, majd -főoktató, lőtér gondnok, mesterlövősz, több lőbajnokság nyertese 1932-1940 között. https://library.hungaricana.hu/hu/view/SportKiadas_1933_2/?query=%22Stadler%20B%C3%A9la%22&pg=462&layout=s

⁴⁰ A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom – kislexikon, Kossuth Könyvkiadó, 1987. Zuglói ellenállás szócikk: 356-357. o.

⁴¹ Erzsébet Királyné útja 57-61.

⁴² Liptai Ervin (főszerk.), Bassa Endre – Gazsi József (szerk.): A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Budapest, 1987.

Telefongyár 1944 szeptemberétől. A Telefongyár már 1939-ben bekapcsolódott a hadianyaggyártásba, hadiüzemmé vált. Pillanatgyújtó tányéraknákat, kézigránátokat, a légierő részére fényképezőgépeket gyártott. 1942-ben öt katonai repülőtéren helyez üzembe önműködő telefon-alközpontot a Telefongyár. A Messerschmith vadászpilóták rádióberendezéseinek egy részét szintén a cég készítette. Ezeken kívül - többek között - **német** tengeralattjárókhoz is készítenek rádióadókat. A vállalat a haditermelés keretén belül lőszert is gyárt. Az 1943 év végén a 18 műhelyben összesen 1815 munkás dolgozik. *1944 tavaszán a német megszállás után a haditermelés tovább fokozódik. Áprilisban megkezdik a szelén egyenirányító cellák gyártását. Júliusban induktoros távbeszélőkészülékeket szállít a cég a Honvéd Híradó Szertárba. megkezdődik a nyersanyagok és félkészárúk vidékre szállítása. A kb. 1 millió pengő értékű anyag később teljesen megsemmisült.* 1944 november végén a németek követelik a repülőrádiók gyártásának kitelepítését Németországba. December elején a vezérigazgató körözlésben tudatja a dolgozókkal a kitelepítés tervét. A megvalósítás nem sikerül, ezért a legfontosabb gépek felrobbantását tervezik. December 26-án egy német alakulat meg is érkezik a robbantás elvégzésére, de a szovjet csapatok közelsége miatt a németek eltávoznak. A gyár megmentéséhez hozzájárult a KISKA-század.

A XIV/2. KISKA-század parancsnoka, **Zsabka Kálmán** százados, első világháborús frontkatonája, tiszti különítményes, a Rongyos gárda tisztje, a VKF/2. hírszerző-kémelhárító osztály ügynöke, filmrendező, író és újságíró, leventeparancsnok volt.⁴³ 1944-ben ő hozta létre a zuglói KISKA XIV/2. századát. Zsabka, mint a XIV. kerületi Légoltalmi Liga kerületi tömbcsoport-vezetője, majd leventeparancsnoka, egy **Nemzetőr-század** létrehozásába kezdett 1944 októberében.⁴⁴ Zsabka nemzetőrcsoportját 1944 szeptember végén – részben a XIV. kerületi **leventeparancsnokság** vezetője, Csejtei főhadnagy segítségével és állományával - **KISKA-századdá** szervezték át. Létszámát 34 tisztben

⁴³ Az első világháború idején az olasz frontra kerül, ahonnan sebesüléssel (tüdőlövés) 1915-ben tért haza. 1918-ban ismét a frontra került. Vélhetőleg a haditengerészet kötelékében is szolgált. A Károlyi-féle forradalom idején, 1918 decemberében egy tengerész-járőr vezetője volt. 1921-ben részt vett a nyugat-magyarországi felszabadító, elsősorban osztrákellenes harcokban, ahol a Rongyos Gárda – a Honvéd Vezérkar által irányított félkatonai csoportosulás (mai értelemben különleges műveleti erő) egyik századának a parancsnoka volt. Zsabka munkakapcsolata már ekkor kialakult a vezérkarral és a katonai hírszerzéssel. Bartha Ákos – Pócs, Nándor - Szécsényi András: Egy hosszú „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I-II. rész Múltunk. 64: 2019. évi 2-3. sz.

⁴⁴ Kovács Zoltán András: Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban. PhD értekezés. PTE BTK Pécs, Interdiszciplináris Doktori Iskola, 2008.

és 640 fő legénységben állapították meg, de ez a létszám rövid idő alatt csaknem kétszeresére emelkedett. Az egység parancsnoksága november 10-e óta az Abonyi utca 5. alatti zsidócsillagos házban működött. Így az Ocskay László nyá. százados által parancsnokolt Munkaszolgálatos Ruházati Javító Üzem (Izraelita gimnázium) története, működése sem független a KISKA-alakulattól, hiszen a 2. század Abonyi utca 5. alatt települő parancsnokságától mindössze néhány háznyira települtek.⁴⁵ „Időnként magyar katonák járőröztek a gimnázium előtt ... Ezek az örök KISKA-katonák lehettek ... A nyilasok több alkalommal kísérleteztek razziával, de vagy a KISKA-katonákba vagy Ocskay századosba ütköztek.”⁴⁶ „Zsabka fegyveres segítségének köszönhetően menekült meg a mai Radnóti Miklós Gimnáziumban elhelyezett Ocskay László-féle ruhagyűjtő század.”⁴⁷

A XIV/2. KISKA-század védelmezte a **Sportcsarnokot**,⁴⁸ a **Nyomorék Gyermek Otthonát**⁴⁹, a **Gyarmat utcai Corvin Filmgyárat** és a kerület legfontosabb létesítményeit. A zuglói Corvin Filmgyár Hunnia Filmgyár Rt. néven 1931-ben már hangosfilmeket készített.⁵⁰ 1943. május 23-án a Honvédelmi Minisztérium 104400/elh. 17.a/1943. sz. rendelete alapján hadiüzemmé nyilvánították a Hunniát. „A II. világháború utolsó hónapjaiban a nyilas uralom a filmgyárak teljes leszerelését és kitelepítését határozta el. *Ezt sikerült megakadályozni.*”⁵¹ Zsabka a KISKA-század segítségével számos, származása miatt üldözött filmgyári kollégáját mentette meg. „A zuglói KISKA-nak köszönhetette életét Latabár Kálmán, Major Tamás és Gobbi Hilda színművész is.”⁵²

⁴⁵ Ocskay László nyá. százados 1943-ban kérte reaktiválását. Közvetlen kapcsolatban állt Friedrich Bornnal és Raoul Wallenberggel is. A követségi titkár utolsó budapesti napjait Ocskay lakásában töltötte. Ocskay később családostól az USA-ba távozott.

⁴⁶ Kovács Gellért: Alkonyat Budapest felett - Az embermentés és ellenállás története 1944–45-ben. Libri Kiadó, Budapest, 2015. 331. o.

⁴⁷ Bartha Ákos – Pócs Nándor – Szécsényi András: A rendíthetetlen őrségváltogató – Zsabka Kálmán botrányos élete. MúltKor történelmi magazin, 2019. tavasz, 94. o.

⁴⁸ KISOK pálya - A Középfokú Iskolák Sportköreinek Országos Központja fenntartásában működött sportpálya a főváros XIV. kerületében, Zuglóban, a Mexikói út – Erzsébet királyné útja – Columbus utca által határolt területen. 1944. október 23-án gyűjtőtáborként funkcionált, ahol rengeteg embert zsúfoltak össze.

⁴⁹ A Chevre Kadisa, a pesti izraelita hitközség kegyeleti szervezete számos épületet emelt az Amerikai úton és a Mexikói úton. Köztük a legnagyobb az Amerikai út 57. számú ház.

⁵⁰ Gyarmat utca 39.

⁵¹ A MAFILM története. <http://mafilm.hu/hu/rovid-torteneti-osszefoglalo>

⁵² Bartha Ákos – Pócs Nándor – Szécsényi András: A rendíthetetlen őrségváltogató – Zsabka Kálmán botrányos élete. MúltKor történelmi magazin, 2019. tavasz, 94. o.

A zuglói **Columbus** utcában 1944 őszén majdnem 2000 fő palesztinai kivándorlásra váró zsidó zsúfolódott össze. „Ezt az internálótábort a **Svéd Vöröskereszt**, a **Nemzetközi Vöröskereszt**, valamint Carl Lutz vezetése alatt a svájciak látták el.”⁵³ Az itt élők nyilas rajtaütéstől tartottak, de bíztak benne, hogy kapuőrségük képes lesz azt elhárítani. A tábort a KISKA őrizte. Segítséget *ígérték a Columbus utca és Mexikói út sarkán levő rendőrpáncsnokság rendőrei* is. (A Columbus utcai tábort végül 1944. december 3-án rohanták meg a nyilasok, az időseket a gettóba hurcolták, a munkaképeseket Bergen-Belsenbe deportálták.)

Novemberben és decemberben az este 8 és reggel 7 óra között végrehajtott KISKA-őrjáratokon tevékenységük fő céljává az vált, hogy a nyilasok lakossággal szemben elkövetett fosztogatásait, illetve kivégzéseit meggátolják. Tüzet ekkor még csak leszállásból nyitottak. „Magánháborút kezdtek a nyilasokkal. Éjszaka az utcán álltak lesben és egyedül vagy kisebb csoportokban haladó nyilasokra vadásztak. Amikor a nyilasok rábukkantak egy-egy meggyilkolt társukra ... jó ideig azt hitték, hogy a városba behatolt szovjet szabotőrök állnak a támadások mögött. Sokáig tartott, amíg rádöbbenek, hogy a KISKA tartalékcsapatai tulajdonképpen az ellenállási mozgalomhoz tartoznak ... Sokáig meg voltak róla győződve, hogy Zsabka az Ő emberük.”⁵⁴ A reális megítélés érdekében utalni kell arra a KISKÁ-s visszaemlékezésre, amely szerint az éjszakai „nyilas-vadászatra” – a fegyverrel való pontos célzásra és a higgadt ölésre - csak a kevés számú, frontot megjárt katona volt képes.⁵⁵ Ez korlátozta az ilyen akciók számát, még akkor is, ha ezek az „öreg katonák” (valójában a leventéknél alig 5-6 évvel idősebb fiatalok) folyamatos kiképzésben részesítették a zászlóalj állományát.

A Mexikói úti **Nyomorék Gyermekotthonban**⁵⁶ - ahol a nyilasok még december 3-án több padláson rejtőző zsidó származású magyar

⁵³ Kovács Gellért: Alkonyat Budapest felett - Az embermentés és ellenállás története 1944–45-ben. Libri Kiadó, Budapest, 2015. 166. o.

⁵⁴ Uo. 329. o.

⁵⁵ Hegedűs Ernő szakaszvezető visszaemlékezése a XIV/2. KISKA zászlóaljról. Kézirat. 1994. (Dr. Hegedűs Ernő birtokában.)

⁵⁶ Ma: zuglói Mozgásjavító Iskola. A budapesti Mozgásjavító Iskola története 1903-ig nyúlik vissza: Rothfeld Richárd ekkor hozta létre a Nyomorék Gyerekek Egyletét és Menhelyét. (1926-tól az Izraelita Siketnémák Intézete is a Mexikói útra költözött. Zsidó Szeretetotthont is említi itt a szakirodalom.) Más néven „Nyomorék Gyermekek Országos Otthona” a mozgáskorlátozott gyermekek gyógypedagógiai nevelésének első hazai intézménye volt. A gyógyítás mellett a tanításra és a szakképzésre is törekvő intézmény 1913-ban költözött be a Mexikói út 63-64. szám alatt álló épületébe, melyet különféle adományokból emeltek. Az intézetet az

állampolgárt kivégeztek – is adott őrséget a XIV/2. KISKA-század egyik szakasza.

Decemberben fokozódtak a korábban csak az éjjeli órákra korlátozódó fegyveres összecsapások a KISKA és a zuglói nyilasok között. A Thököly út 80. volt a zuglói nyilas csoport székháza. „A XIV/2. KISKA-zászlóalj törzse a zuglói nyilas ház megtámadására készült. Felderítőket küldtek a támadás előtt, hogy azok felmérjék az erőviszonyokat, a nyilasok létszámát és tűzerejét. Hárman nemzetőr ruhában behatoltak az épületbe és kézigránátokat dobtak a nyilasokra. A gránátok sajnos nem robbantak fel. Menekülni próbáltak, azonban Boros Mátyás és Fischer István a tűzharcban elesetek. A nyilasok a Stefánia út padjaira tették ki holttesteiket, hogy elrettentő példaként mutogassák a meggyilkolt fiatalokat. Egyikük nyakába táblát akasztottak e felirattal: „Így jár minden KISKA-husár!”.⁵⁷ Az incidens után elmérgesedett a viszony a KISKA és a nyilas fegyveres szervezetek között. Nyílt fegyveres összecsapásokra került sor erők között a Közlekedési Múzeumnál és az Iparcsarnoknál.⁵⁸ A Thököly út 69-es szám alatti **Szociális Testvérek Társaságának rendházába** számos nyilas behatolás történt, amelynek egy részét a KISKA próbálta megfékezni.

A Visegrádi utca 36. szám alatti lapkiadónál - mint a **XIV/2. KISKA-század egy szakasza** - folytatta működését a **Radó Imre és Magyarai Béla vezetésével** tevékenykedő csoport.⁵⁹ *Az itt szolgálatot teljesítő KISKA-katonák gyakran álltak őrt a XIV/2. KISKA-század Abonyi utcai parancsnokságától, illetve Garay téri bázisától nem messze lévő Bethlen tér 2. szám, illetve a Wesselényi utca 44. szám alatti szükségkórházak előtt.*⁶⁰ 1944. december 29-én nyilasok lerohanták a KISKA Visegrádi utca 36-ban települő központját. A kórházban és a Visegrádi utcában elfogott 81 főt – zsidó menekülteket, ellenállókat és KISKA-katonákat (a Visegrádi utcai XIV/2. és a Vilmos-laktanyában állomásozó XIII/1. kisegítő karhatalmi alakulat tagjait) – az SS- és SD-katonák

1950-es években átköltöztették a szomszédos épületbe, az Izraelita Vakok Intézetébe. A házat később a Budapesti Orvostudományi Egyetem Orthopéd-Traumatólógiai Klinikája vette használatba, mely a Nyomorék Gyerekek Otthonából nőtt ki 1922-ben, s ma az Uzsoki Kórház hasonló nevű osztályát képezi.

⁵⁷ Boros Mátyás. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Szerkeszt%C5%91:Boros1923>

⁵⁸ Liptai Ervin (főszerk.), Bassa Endre – Gazsi József (szerk.): A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Budapest, 1987. 158. o.

⁵⁹ HM HIM Ellenállási gyűjtemény, 328. tétel. Magyar csoport, XIV/2 KISKA-zlj., Weszely István visszaemlékezése és igazolványa. 1967.jún.8.

⁶⁰ A kórház az Izraelita Siketnémák Országos Intézetének egykori épületében települt. Ez az intézmény 1926-ban költözött a Mexikói útra. A különböző fővárosi internálótáborok megbetegedett foglyai is ide kerültek.

kivégezték a Wesselényi utca 52. szám alatt levő SS-laktanyában, a volt kereskedelmi iskola udvarán.⁶¹ Ez az incidens és a „Vörös brigád” fedőnevű baloldali csoport nem kellőképpen fedett – esetenként könnyelmű – viselkedése felkeltette Zsabka KISKA-századával szemben a nyilas biztonsági szervek figyelmét. A Nemzeti Számonkérő Szervezet így jelentősebb nyomozást folytatott a XIV/2. KISKA-zászlóalj ellen.⁶² Ez január 6-ra vezetett eredményre. A nyilas Nemzeti Számonkérőszék egy letartóztatott Zsabka-századbeli KISKA-tagból kínzásokkal információkat szedtek ki arról, hogy a zászlóaljban baloldali szervezkedés folyik. Erről értesülve Zsabka Kálmán százados végigjárta alakulatának szakaszait, körletelhagyási tilalmat, valamint tűzkészültséget rendelt el. Január 6-án - miközben még javában zajlott Zsabka alakulata ellen a nyomozás - Budapest *nyilas kormánybiztosa megbízhatatlansága és a nyilasokkal való szembefordulása (ennek ismertté válása) következtében feloszlatta a teljes KISKA-szervezetet*. A KISKA-alakulatokat, január 6-i megszűnésüket elrendelő rendeletet követően a német és nyilas hatóságoknak *harcban kellett felszámolniuk*. „Több alakulatukat a nyilas fegyveres és rendészeti testületek csak fegyveres erővel tudták szétverni.”⁶³

Másnap hajnalban SS-katonák és csendőrök lepték el az akkor a XIV/2. KISKA-század állomáshelyeként funkcionáló Garay teret az ot-tani óvóhely alagútjain keresztül. A németek mindenkit kizavartak a térre, az egész KISKA-alakulatot elfogták, s ehhez igénybe vették a nyilas Nemzeti Számonkérőszék Budapesten lévő karhatalmi szakaszát is. A XIV/2. KISKA-század tagjait összeterelték és közülük 47 gyanúsítottat gyalogmenetben az István út felé indítottak. A vizsgálati fog-ságot Zsabka századparancsnok és emberei a Várban, a kormányzói lakosztály alatti pincében töltötték. A szűk vezetőségen kívül a XIV/2. KISKA-század tagjait végül elengedték, s többségüket harcoló honvéd csapatokhoz osztották be. Zsabka századost rokkanttra verték a nyilasok (egészségkárosodása 1971-es haláláig elkísérte).

Az Abonyi u. 5. szám alatt *emléktáblát* állítottak a XIV/2. KISKA-zászlóaljnak, amelyről egy zuglói helytörténeti kiadvány így ír: „Abonyi

⁶¹ A gettó Wesselényi utcai kapujának közelsége miatt Budapest ostroma alatt nyilas és SS- kaszárnya létesült az iskolaépület falai közé.

⁶² Kovács Zoltán András: Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban. PhD értekezés. PTE BTK Pécs, Interdiszciplináris Doktori Iskola, 2008.

⁶³ Nemzetőrség. In.: Magyarország a második világháborúban. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarorszag-a-masodik-vilagaboruban-lexikon-a-zs-F062E/n-ny-F0C34/nemzetorseg-F0C62/>

utca 5. - KISKA-empléktábla. Felirata: Ebben a házban működött 1944-ben a XIV/2. KISKA fegyveres ellenállási alakulat parancsnoksága.”⁶⁴

A XIV. kerületi KISKA-zászlóalj **3. és 4. százada** csak december 24-én jött létre.

A **Dr. Földvári Rudolf százados** vezette **XIV/141. KISKA-század a Zách utcai laktanyában** települt. Az egység 5 századból állt. Fegyvereket - két ládával - a **Danuvia gyár** adott Földvári századosnak. **A Danuvia Fegyver- és Lőszergyár** (Zugló, Angol út) ... *elhurcolt gépeinek kétharmadát a németek vitték el.*⁶⁵ Földvári százados KISKA-százada a másik két zuglói KISKA-egységtől kissé elkülönülve működött. Az alakulat parancsnokhelyettese **Bánréthy Richárd tartalékos hadnagy** volt. „Dr. Bánréthy Richárd 1910-ben született Budapesten, tartalékos hadnagy volt. Részt vett az ellenállásban. 1944 szeptemberétől 1945 januárjáig a 14/141. KISKA-alakulat parancsnoka (parancsnokhelyettese – a szerkesztő) volt.”⁶⁶

Budapest ostroma során a németek a fokozódó veszteségek hatására különböző segéderőket is bevetettek - így csendőröket és KISKA-alakulatokat is - a szovjetek megállítására. A németek a védelmi vonal egy részét a XIV/141. KISKA-századra bízták a zuglói Francia útnál.

5. A KISKA tevékenysége vidéki városokban

Habár a KISKÁ-t elsősorban Budapesten szervezték, esetenként vidéki városokban is felállították egy-egy századát.

Egy **pécsi** visszaemlékező szerint: „1944. november elején az én korosztályomat, a többi középiskolást és szakmunkástanulót is SAS behívóval behívták. A mi korosztályunkból alakították meg az úgynevezett **Kisegítő Karhatalmi Alakulatot**. Ennek az alakulatnak a feladata az volt, hogy Pécs különböző üzemeiben őrséget álljon. Esetleg különböző háborús események alkalmával tartsa fenn a rendet. Én,

⁶⁴ Állította 1985. március 8-án a Hazafias Népfront Országos Tanácsa és a Magyar Ellenállók, Antifasiszták Szövetsége. Zugló Szobrai és Emléktáblái. Herminező Polgári Köre, Budapest, 1996. 143. sorszám

⁶⁵ Germuska Pál: A magyar középgepipar. Hadiipar és haditechnikai termelés Magyarország 1945 és 1980 között. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára - Argumentum Kiadó, Budapest. 2014. ISBN 978-963-446-735-9: 30. o.

⁶⁶ Magyar Egyháztörténeti Vázlatok. 1994. évi 1-2. szám
http://real-j.mtak.hu/1001/1/MagyarEgyhaztortenetivazlatok_1994.pdf 107. o.

több társammal együtt a pécsi villanytelepen teljesítettem szolgálatot. A gyülekező helyünk a pécsi papnevelő intézet szemináriuma, a Papnevelde utca 2. szám alatt volt. November közepe táján katonai egyenruhát kaptunk. Otthon lakhattunk, és amikor őrségbe mentünk, akkor kaptuk meg a fegyvert. Kiképeztek bennünket arra, hogy az üzemekbe beérkezőket hogyan kell igazoltatni. 1944. november 28-án egymást riasztva behívtak bennünket a gyülekező helyre. Az alakulatnak a parancsnoka Klugh K. György nevezetű tanárunk, tartalékos főhadnagy volt. Közölte velünk, hogy az orosz hadsereg közeledik Pécs felé, az ágyúk torkolattüzei jóformán már látszanak, a várost el kell hagyni. El láttak bennünket fegyverrel és két nyeles kézigránáttal. ... Körülbelül december közepe táján Zalaszentgróton találkoztunk egypár tiszttel, akiket Pécsről ismertünk, és a levante-mozgalomban teljesítettek szolgálatot. Többek között Kretier Károly őrnaggyal, Balaskó őrmesterrel. Századparancsnokunk Rozgonyi tartalékos százados lett. Klugh K. György főhadnagyunkat máshová vezényelték. Naponta alaki kiképzést kaptunk, kifejezetten katonás rendszerbe kerültünk. Körülbelül egy hét múlva orvosi vizsgálat volt, majd századunkat beosztották a 91/2 újonckiképző ezred egyik zászlóaljába. Mi lettünk a 8. század. Az ezredparancsnokunk Kóbor János alezredes, zászlóaljparancsnokunk Palló Károly százados lett. Gyalogmenetben megindultunk nyugat felé... A szakaszbeosztásokat megkaptuk. A mi századunk parancsnoka Bánhidi József tartalékos hadnagy volt. Civilben göllei tanító. A szakaszparancsnokunk pedig Kövér Sándor hadnagy. Nap mint nap alaki kiképzést kaptunk. A 91/2 alakulattól kaptuk a tisztességes kiképzőket is, akik foglalkoztak velünk. A tisztek és a tisztességek igyekeztek ezt a pihent társaságot a katonai drillnek megfelelően betörni, hiszen mi nem túlzottan éreztük magunkat még katonának. Szinte közvetlenül az iskolából kerültünk a honvédség kötelékébe. Amit a katonaságról tudtunk, azt csak a levante-kiképzés során tanultuk meg. Alsónemesapátiban minden reggel 6 órakor volt az ébresztő. Ezt követően reggeli - rántottleves - majd kihallgatás után a környező réten alaki kiképzés.... élelmezés ellenére jóformán egész nap a hidegben gyakorlatoztunk. Éjjel pedig minden ház előtt - ahol katona volt elszállásolva őrséget kellett állnunk. Ezért minden éjjel, mindegyikünkre 2 órás őrszolgálat is jutott. A teljes menetöltöztetésben napi 30-35 kilométert gyalogoltunk (Németország felé) A katonai kiképzés napjainknak csak egy részét töltötte ki. Alaki kiképzés, nagyon kevés esetben éleslövészeti volt.”⁶⁷

⁶⁷ Füzes Miklós: Embervásár Európában. Hadifogoly magyarok a második világháborúban. Pécs, 1994. 71-74. o.

Összegzés és következtetések

A Magyar Királyi Honvédség területi elven szerveződő Kisegítő Karhatalmi (KISKA) Zászlóaljai 1944-45-ben őrszolgálatot láttak el a haderő hadtápterületén, emellett járőröztek és karhatalmi-rendvédelmi tevékenységet végeztek.⁶⁸

A területi elven szerveződő tartalékos katonai erő városi, karhatalmi célú alkalmazásának vizsgálataiból levonható az a következtetés, hogy:

- az ilyen erők erőssége a helyismeret és az önkéntes jellegből fakadó motiváció;
- állományuk vegyes összetétele és inhomogén minősége miatt kiképzettségük rendszerint a reguláris erőké alatt marad;
- őrszolgálatra jól alkalmazhatók;
- rendvédelmi célú járőrfeladatokra is bevetethők;
- tevékenységük rendvédelmi szegmensei révén együttműködnék a rendőrséggel;
- együttműködtek a tűzoltósággal is.

A KISKA-zászlóaljak tevékenységére már a budapesti ostrom körülményei között került sor, amikor a fővárost védő erők hadtápterületét maga a város adta a hadikórházakkal, katonai tárintézetekkel és a megmaradt hadiipari termelőegységekkel együtt. Ezek, illetve a szintén a hadtápterület részét képező hidak és vasútállomások őrzésében játszott szerepet az ör- és járőrszolgálatot teljesítő KISKA. 1944-ben a hazai területen vívott harcok során hadtápcsendőrséget már nem szerveztek, ennek feladatrendszerét vette át a KISKA.

A szervezet bekapcsolódott a katonai ellenállás tevékenységébe is⁶⁹, ám *a jelen szaktörténeti tanulmány elsősorban szervezetszerű katonai tevékenységüket, karhatalmi, illetve rendvédelmi célú alkalmazásukat vizsgálja a hadtápterület biztosításával összefüggésben.*

⁶⁸ Parádi József: Rendvédelem karhatalom 1867-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XX.évf. (2011) 23.sz. 111-123.p. HU-ISSN 1216-6774.

⁶⁹ Bartha Ákos: A kisegítő honvéd karhatalom és az ellenállás Budapesten, 1944–1945. Századok 154: 2020. évi 2. sz. pp. 281-326.

A Magyar Királyi Honvédség Kisegítő Karhatalmi Zászlóaljaiból 21-et állítottak fel 1944 október-novemberében. Már 1943-ban megkezdték a szervezést egy HM - BM együttműködés keretében, miniszteri értekezlet szintjén. Célok: területbiztosítás, partizánvadászat, rendvédelmi feladatok. Nem találunk ennél nagyobb területvédelmi tartalékos erőt a magyar történelemben.

A KISKA katonai ellenállásban betöltött szerepének, a nyilasokkal szembeni akciói eredményeinek éppen az ipari övezetek sajátos településszerkezete volt az oka. A KISKÁ-s katonáknak egy-egy rajtaütés során „mindig sikerült eltűnniük a bérkaszárnnyák között vagy éjjel a kihalt gyárakban.”⁷⁰ Az alapító Mikó Zoltán vezérkari százados helyesen ismerte fel, hogy a KISKA – célirányos kiképzés mellett, a rejtőzésre kedvező környezetben, az állomány egy részének magas szintű helyismeretre építve – hatékony városi gerillaerővé válhat. (Ugyanezen oknál fogva a peremkerületekben, Csepelen, Újpesten, Rákospalotán, Kőbányán, Pesterzsébeten, Kispesten, Óbudán alakultak partizáncsoportok – ám ezek eredményei meglehetősen szerények maradtak és sok esetben a KISKA támogatásától függtek.) A KISKA harcéljárása elsősorban az ipari övezetben, a külvárosban működött jól. A KISKÁ-soknak jelentős eredményekre „Pest belső területein nem volt lehetőségük ... *Ott ugyanis nehezebb volt eltűnni*, és minden tele volt nyilasokkal, csendőrökkel, német katonákkal. *A KISKA-parancsnokok jól tudták, hogy nyílt harcban alulmaradnának a jól szervezett németekkel szemben.*”⁷¹ Ezért tevékenykedtek hatékonyan elsősorban a külvárosban és ezért támadták csak a nyilasokat.⁷²

Jelen tanulmány inkább arra az 1943-tól datálható tudatos szervezési és szervezetfejlesztési folyamatra koncentrált, amely a rendőrségen, a csendőrségen, majd a leventeservezeten és a nemzetőrségen keresztül elvezetett a KISKA felállításáig. A körülmények pontos ismeretéhez fel kellett mérni a katonai rendvédelmi szervezetek (tábori csendőrség, csapatcsendőrség, hadtápszászlóalj) hadtápterületen végzett tevékenységét, szervezetfejlődését is.

⁷⁰ Kovács Gellért: Alkonyat Budapest felett - Az embermentés és ellenállás története 1944–45-ben. Libri Kiadó, Budapest, 2015. 334. o.

⁷¹ Kovács Gellért: Alkonyat Budapest felett - Az embermentés és ellenállás története 1944–45-ben. Libri Kiadó, Budapest, 2015. 404. o.

⁷² Természetesen nem szabad szem elől téveszteni, hogy a belvárosi kerületekben is felállítottak KISKA-alakulatokat.

Reményeink szerint a Magyar Királyi Honvédség Kisegítő Karhatalmi Zászlóaljak történetének jelen tanulmányban végzett kutatása során számos olyan összefüggést sikerült feltárnunk, amely ennek a tartalékos, területi elven működő szervezetnek a reguláris katonai elemként való működését mutatta be.

Napjainkban megkezdődött a Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszerének újjáépítése, területi tartalékos századainak felállítása, amely aktualitást biztosít az ilyen jellegű katonai szervezetek történeti kutatásainak. A fenti, a Magyar Királyi Honvédség területi elven szerveződő Kisegítő Karhatalmi Zászlóaljait bemutató kétrészes tanulmány hasznos következtetések levonására adhat módot a napjainkban Magyarországon szervezett önkéntes területvédelmi tartalékos erőkhez kötődő tudományos- és kutatómunkát végzők számára.

(A szerzők köszönetet mondanak Prof. Dr. Parádi József rendőr ezredesnek, egyetemi tanárnak, a hadtudományok PhD fokozatosának, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-Történeti Tudományos Társaság elnökének, a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola oktatójának a szakmai segítségért.⁷³⁾

FORRÁSOK

„Lőszer útja (katonai oktatófilm) 1943.” című film. Rendezte: Keviczky Kálmán. Szereplők: Juhász József, Szilassy László, Kabók Győző, Solti György, Wessely Pál, Mátrai Máté Ferenc. <https://sites.google.com/site/keviczykalman/filmjei>

A Bp-i m. kir. XIV/2 ellenállási KISKA-alakulat századnaplója. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL- A-747)

A halálraítéltek kiáltásai - Göncz Árpád (ítélet: életfogytiglan). https://gonczarpad.hu/a_halalraiteltek_kialtasai

A MAFILM története. <http://mafilm.hu/hu/rovid-torteneti-osszefoglalo>

A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom – kislexikon, Kossuth Könyvkiadó, 1987.

A Vörös Brigádra és a XIV/2 KISKA-szd.-ra vonatkozó iratok. 1944-1949. HM HIM Ellenállási gyűjtemény Magyarország 51. fsz.

⁷³ Dr. Parádi József: Reflexió „A Magyar Királyi Honvédség kisegítő karhatalmi zászlóaljainak rendvédelmi és katonai tevékenysége a hadtápterület biztosítása során” című cikkhez. Katonai Logisztika 2021. évi 1-2. szám 232. o.

Arany Pál visszaemlékezése. /XIV. KISKA-zlj./ d.n. /2 pld./ HM HIM Ellenállási gyűjtemény Magyarország 38. fsz.

Bakos Sámuel visszaemlékezése /XIV/2 KISKA-szd./ d.n. /2 pld./ HM HIM Ellenállási gyűjtemény Magyarország 34. fsz.

Barkovits István: Hárman a nyilas pokolból. Néphadsereg. 1969. 50.sz. /Görgey zlj./ 1969. dec.

Bartha Ákos – Pócs Nándor – Szécsényi András: A rendíthetetlen őrségváltogató – Zsabka Kálmán botrányos élete. MúltKor történelmi magazin, 2019. tavasz, 94-8-98. o.

Bartha Ákos - Pócs, Nándor - Szécsényi András: Egy hosszan „ébredő” túlélőművész. Zsabka Kálmán pályarajza (1897–1971) I-II. rész Múltunk. 64: 2019. évi 2-3. sz.

Bartha Ákos: A kisegítő honvéd karhatalom és az ellenállás Budapesten, 1944–1945. Századok 154: 2020. évi 2. sz. pp. 281-326.

Bartha Ákos: Egy székely ellenálló Angyalföldön: Gidófalvy Lajos és a XIII/1 KISKA. Újkor.hu 2019-10-16 online-online. (2019)

Bartha Ákos: Véres város - Fegyveres ellenállás Budapesten, 1944-1945. Jaffa Kiadó 2021. ISBN: 9789634755272

Bartha Ákos: Mikó Zoltán vezérkari százados és a népi írók. Forrás 2021. évi 53. évf. 4. sz. pp. 56-66.

Bern Andrea: Egy rendhagyó „Wallenberg-életrajz” Modern Magyarország 4. évf. 2016. évi 1. szám

Bodrogi Sándor: Lefegyverzés karácsonykor. Újságcikk. d.n.

Bondi Vilmos visszaemlékezése /XIII/1. KISKA-szd./ d.n. HM HIM Ellenállási gyűjtemény Magyarország 65. fsz.

Budai József: Katonák a nyilas pokolban. Néphadsereg c. lap cikksozata. /Vörös Brigád, Görgey zlj., XIV/2 KISKA/ 1969. nov.-dec.

Dr. Parádi József: Reflexió „A Magyar Királyi Honvédség kisegítő karhatalmi zászlóaljainak rendvédelmi és katonai tevékenysége a hadtáptérület biztosítása során” című cikkhez. Katonai Logisztika 2021. évi 1-2. szám 232-246. o.

Feljegyzések a magyarországi partizánmozgalomról és a VI. kerületi KISKA-zászlóaljról a Hadtörténelmi Int. Levéltára iratai alapján Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára (ÁBTL- A-1139)

Forgács András: Ki volt Forgács Vilmos? 2. rész Újpesti Helytörténet Értesítő, 2014. 2. szám, 17-20. o. https://www.ujpest.hu/galeria/intezmenyek/helytorteneti_ertesito/uhe-201402.pdf

Füzes Miklós: Embervásár Európában. Hadifogoly magyarok a második világháborúban. Pécs, 1994. 71-74. o.

Gazsi József: A honvéd kisegítő karhatalom helye, szerepe a magyar ellenállásban. Honvédségi Szemle, 1991/2

Gazsi József: A XIII/1. Honvéd Kisegítő Karhatalmi Zászlóalj történetéből Hadtörténeti Közlemények 1967. évi 1. sz. 35-64. p.

Gazsi József: Antifasiszta ellenállás Budapesten 1941–1944. Kandidátusi értekezés. Magyar Tudományos Akadémia Kézirattár, D/14.302.

Gazsi József: Egy zászlóalj krónikája: ellenállók Angyalföldön. Zrínyi Katonai Kiadó, 1972. 366 p.

Germuska Pál: A magyar középgépipar. Hadiipar és haditechnikai termelés Magyarországon 1945 és 1980 között. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára - Argumentum Kiadó, Budapest. 2014. ISBN 978-963-446-735-9

Gyalog Ödön tevékenységére vonatkozó dokumentumok. /XIV-2 KISKA-zlj./

Haraszi György (szerk.): Vallomások a holtak házából – Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései. Corvina Kiadó, Budapest, 2007.

Hegedűs Ernő szakaszvezető visszaemlékezése a XIV/2. KISKA-zászlóaljról. Kézirat. 1994. (Dr. Hegedűs Ernő birtokában.)

Interjú Ferenczy Józseffel. HVG, 1992. dec. 12.

Kalakán László: Fejezetek Magyarország egészségügyének történetéből, 1920-1945 – Budapest polgári és katonai egészségügyi viszonyai, valamint a légtalmi egészségügyi szolgálat kiépülése, működése. Doktori disszertáció

Kálmánfi Ferenc századparancsnok beszámolója a XIII/3. kisegítő karhatalmi (KISKA) század ellenállási tevékenységéről. HM HIM kéziratár.

Kálmánfi Ferenc: A lovagkeresztes embermentő. [Riporter:] Kacsó Lajos. = M. honvéd. 1998. 50. 26-27. o.

Kálmánfi Ferenc: Embermentők. A KISKA-alakulatok felállításáról és tevékenységéről. Kálmánfi Ferenc volt századparancsnok emlékei nyomán. N. 1984. 37. sz. 11. p.

Kovács Gellért: Alkonyat Budapest felett - Az embermentés és ellenállás története 1944–45-ben. Libri Kiadó, Budapest, 2015.

Kovács Zoltán András: Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban. PhD értekezés. PTE BTK Pécs, Interdiszciplináris Doktori Iskola, 2008.

László Ágnes: Egy sors, egy század. Fábry Pál élete mozaikképekben. Magvető, Bp. 1997.

Liptai Ervin (főszerk.), Bassa Endre – Gazsi József (szerk.): A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom. Kislexikon. Budapest, 1987.

Magyar Egyháztörténeti Vázlatok. 1994. évi 1-2. szám. http://real-j.mtak.hu/1001/1/MagyarEgyhaztortenetiVazlatok_1994.pdf 107. o.

Markovits Györgyi: Add tovább. Népszabadság, d.n., 3. hasáb

Máthé Áron: A zuglói nyilasok pere 1967. Századvég Kiadó, Budapest, 2014. 280 p.

Molnár Imre (szerk.) - Kosáry Domokos - Várady Géza - Kapronczay Károly - Gosztonyi Péter - Korom Mihály - Vigh Károly: Magyarország 1944 - fejezetek az ellenállás történetéből. Nemzeti Tankönyvkiadó-Pro Homine-1944 Emlékbizottság., Budapest, 1994.

Nemzetőrség. In.: Magyarország a második világháborúban. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarorszag-a-masodik-vilaghaboruban-lexikon-a-zs-F062E/n-ny-F0C34/nemzetorseg-F0C62/>

Parádi József: Rendvédelem karhatalom 1867-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XX. évf. (2011) 23.sz. 111-123.p. HU-ISSN 1216-6774.

Pataki István - Sterl István: A KISKA-alakulatok és a budapesti ellenállás. Zrínyi Katonai Könyvkiadó Budapest, 1984.

Pelle János: Ellenálló, kém, forradalmár. http://valasz.hu/migralt_cikk-gyujto/ellenallo-kem-forradalmar-11497 (2004.11.18., csütörtök)

Ravasz István: Magyarország és a Magyar Királyi Honvédség a XX. századi világháborúban 1914 – 1945. Püldo Kiadó, Budapest. ISBN: 963 9477 42 7

Szabó Miklós: Csendes háború. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1986.

Szita Szabolcs: Terror a hungarista államban. História, 1994. év szeptember

Tóth Imre: Az Elzett-Gyár története

http://epa.oszk.hu/02100/02120/00019/pdf/ORSZ_BPTM_TBM_19_433.pdf

Weszely István visszaemlékezése és igazolványa. /Magyary csoport, XIV/2. Kiska-zlj./ 1967.jún.8. HM HIM Ellenállási gyűjtemény Magyarország 328. fsz.

Zugló Szobrai és Emléktáblái. Herminamező Polgári Köre, Budapest, 1996.

Zsabka Kálmán nyilatkozata. 1948. HM HIM Ellenállási gyűjtemény Magyarország 329. fsz.